

QÜESTIONANT LES NOCIONS DE FET NACIONAL, NACIÓ I GLOBALITZACIÓ A L'ÀFRICA POSTCOLONIAL: UNA ANÀLISI TEXTUAL DE QUATRE NOVEL·LES AFRICANES

Elda Hungwe

«Lecturer» al Department de «English and Communications»

Chipo Hungwe

«Lecturer» al Department de «Human Resource Mangement»

Midlands State University

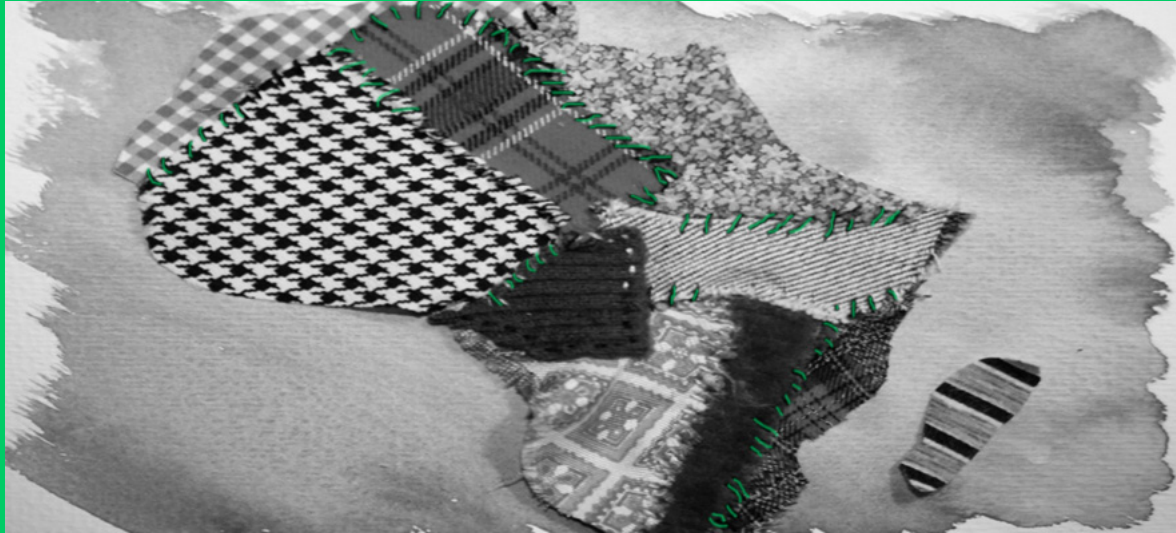
Cita recomanada || HUNGWE, Elda; HUNGWE, Chipo (2010): "Qüestionant les nocions de fet nacional, nació i globalització a l'Àfrica postcolonial: Una anàlisi textual de quatre novel·les africanes" [article en línia], 452°F. *Revista electrònica de teoria de la literatura i literatura comparada*, 2, 30-47 [Data de consulta: dd/mm/aa], < <http://www.452f.com/index.php/ca/elda-hungwe-chipo-hungwe.html> >.

Il·lustració || Mireia Martín

Traducció || Rafel Marco i Molina

Article || Rebut: 09/09/2009 | Apte Comitè científic: 13/11/2009 | Publicat: 01/2010

Llicència || Llicència Reconeixement-No comercial-Sense obres derivades 3.0 de Creative Commons.

Resum || A través de l'anàlisi de *Mayombe* de Pepetela, *Petals of Blood* de Ngugi i d'*Anthills of the Savannah* i *A Man of the People* d'Achebe, aquest article qüestiona els conceptes de fet nacional i nació a l'Àfrica postcolonial dins del marc dels estudis postcolonials. Els estudis postcolonials contravenen a les grans narratives així com a la nació i al fet nacional, motiu pel qual, desconstrueix aquestes narratives ja que són problemàtiques. Aquest estudi mostra problemes associats amb definicions d'una nació en la qual alguns membres són marginats. També investiga la idea de nacionalisme i la seva importància en la formació de la nació. Es mostra que el sentiment nacional és problemàtic a l'Àfrica posterior als processos d'independència, malgrat que el nacionalisme durant la descolonització va jugar un paper fonamental, perquè s'ha observat que certes diferències, com les de gènere i identitat, destorben la construcció d'una nació. La globalització també amenaça, posa a prova i socava l'existència de les nacions.

Paraules clau || Pepetela | *Mayombe* | Ngugi | *Petals of Blood* | Achebe | *Anthills of the Savannah* | *A Man of the People* | Etnicitat | Gènere | Globalització | Fet nacional | Nacionalisme | Postcolonialisme.

Abstract || Through the analysis of Pepetela's *Mayombe*, Ngugi's *Petals of Blood*, Achebe's *Anthills of the Savannah* and *A Man of the People*, this article interrogates concepts of nationhood and nation in postcolonial Africa within the framework of the postcolonial theory. Postcolonial theory defies grand narratives such as the nation and nationhood, hence deconstructs such narratives as they are problematic. This study shows problems associated with definitions of a nation in which some members are sidelined. Also explored is the idea of nationalism and its importance in forming the nation. It is revealed that nationhood is problematic in post independent Africa even though nationalism served a critical role during decolonisation because variations are noted as differences in gender and ethnicity disturb nation building. Globalisation is also threatening, challenging and undermining the existence of nations.

Key-words || Pepetela | *Mayombe* | Ngugi | *Petals of Blood* | Achebe | *Anthills of the Savannah* | *A Man of the People* | Ethnicity | Gender | Globalisation | Nationhood | Nationalism | Postcoloniality.

0. Introducció

D'ençà que les nacions van entrar en escena, i les identitats nacionals van començar a ser erigides com el focus primer d'identificació col·lectiva, han estat associades a la controvèrsia i a l'agitació freqüent, ja que els seus límits han estat qüestionats. Quan estava de moda la construcció nacional, el significat i el propòsit d'assolir la nacionalitat fou pres, poc més o menys, per indiscutible i les nacions foren tractades com si fora d'aquest context uniform no poguessin ser examinades ni analitzades. Va ser com si les relacions socials passessin naturalment dins els límits de les nacions mentre que les relacions polítiques i diplomàtiques s'esdevenien apart. L'intent d'estudiar críticament la idea de fet nacional és molt important, com s'ha posat de manifest amb l'increment del sentiment i l'acció nacionalista, i la contínua inestabilitat i reorganització política. Les noves divisions nacionals estan apareixent i les preguntes sobre la identitat nacional semblen prendre un nou relleu en el context dels debats sobre identitat i noves formes de representació política que sorgeixen per sobre i per sota del nivell nacional. És des d'aquest punt de vista que esdevé imperatiu qüestionar el concepte de nació/fet nacional. La recerca emprà la crítica textual, un mètode aplicat per escriure materials font com objectes d'anàlisi (Jankowski i Jeven, 1991: 62).

Aquesta recerca està delimitada a l'època colonial i postcolonial. El període colonial és reflectit a *Mayombe* de Pepetela, on es mostra la marginació econòmica, la subjugació política, així com les reaccions de la gent colonitzada mentre resisteix la llei colonial. Anotem els problemes de la nació quan tracta d'acomodar les persones i els grups ètnics que volen lluitar per les seves cultures sense imposar-les. *Anthills of the Savanna* d'Achebe revela com el sentiment nacional sembla patrimoni exclusiu de l'home. Les idees del sentiment nacional sota la globalització són posades en dubte gràcies a l'emergència de noves identitats multiculturals i transnacionals, les quals substitueixen les antigues lleialtats nacionals. Això és subratllat a *Petals of Blood* de Ngugi i a *A Man of The People* d'Achebe.

0.1 Antecedents de l'estudi i revisió de la literatura

La naturalesa del fet nacional i de la identitat nacional és molt a prop del moll de l'ós de les societats africanes modernes a causa de les divisions territorials fetes per les forces imperials europees durant el colonialisme en les darreres dècades del segle XIX. L'Europa industrialitzada cercava a l'Àfrica el subministrament de matèries primeres, on veien també un possible mercat per a les seves manufactures. L'Àfrica també va ser colonitzada com una part d'allò que Taylor (1984) va anomenar la batalla per la supremacia a Europa. Aquesta va ser una competició pel control dels territoris europeus entre les potències europees. Una altra raó per la qual els europeus van colonitzar l'Àfrica va ser que van pensar que els blancs havien de «civilitzar» els africans. Parson (1998) assenyala que

pels volts del 1920 la majoria d'estats del sud, el centre i l'est d'Àfrica havien passat a ser colònies amb govern directe. A l'Àfrica Occidental hi havia governs colonials indirectes, amb algunes de les seves àrees mineres i agrícoles explotades per les companyies capitalistes. Hi havia també el desenvolupament i l'expansió de l'educació acadèmica europea en el seu vessant disciplinari i l'organització jeràrquica que proveïa la prestació social, així com les habilitats professionals dels aspirants a formar part de les elits postcoloniales. Aquesta educació fou impartida només mentre satisfesia les necessitats colonialistes per abastir-se de funcionaris locals de baixa escala o per satisfer les consciències dels missioners sobre el deure civilitzador. No obstant això, es desenvolupà una consciència nacionalista que va conduir a la formació de diversos moviments nacionals dins l'Àfrica per lluitar contra el colonialisme. Això donà lloc a la lluita per l'alliberament, la qual finalment desembocà en la independència de moltes nacions i estats africans. La idea de pertinença nacional es fomentà durant la lluita que va guanyar l'alliberament, ja que els africans es van identificar com una entitat física i psicològica que existia en la forma d'una ubicació geogràfica on hi havia una cohesió entre els membres, els quals manifestaven un sentit de pertinença, patriotisme i orgull.

Hi ha dues escoles de pensament oposades que expliquen el desenvolupament i l'origen de la nació com van revelar Day i Thompson (2004). Les dues escoles són els modernistes i els etnicistes. Els modernistes veuen la nació i el nacionalisme com un fenomen les arrels del qual no es remunten més enllà d'un període associat amb el principal procés socioeconòmic de la modernitat, com ara la industrialització, el capitalisme, l'aparició de l'estat modern i els grans canvis polítics relacionats, (Gellner, 1983). Per la seva banda, els etnicistes mantenen la idea que el nacionalisme té les seves arrels en les identitats ètniques premodernes. Anthony Smith (1991) manté que mentre les nacions poden ser modernes, els seus orígens no ho són, però poden ser rastrejades fins a les primeres etnies (enteses com a poblacions humanes amb una cultura, una història i uns mites ancestrals compartits que estan associades amb un territori específic i amb un sentit de la solidaritat). Per a Smith, la màxima és que les forces descrites pels modernistes transformen aquestes etnies sense destruir-les.

Anderson (1991) argumenta que pertànyer a una nació requereix de la gent un acte d'imaginació mitjançant el qual s'identifiquen amb altres, amb els quals mai no es coneixeran ni tan sols es veuran. Això és possible sota unes condicions concretes amb l'arribada recent de la premsa escrita, capaç d'unir la gent a través d'extensos períodes de temps i espai. Anderson descriu com una població capaç de llegir el mateix diari o gaudir de les mateixes novel·les en la mateixa llengua és alhora capaç d'entendre «aquells que sembla que viuen al mateix món social i comparteixen una "profunda i estesa" companyonia» Anderson (1983) esmenta la sobirania com un altre concepte del fet nacional. Examina, en particular, la formació dels estats nació i de les nacions a

Amèrica, on cada nació és concebuda com un poder sobirà dins la seva particular esfera d'influències.

Respecte als discursos específics de fet nacional, Calhoun (1997) identifica deu trets distintius. Cap d'ells és indispensable, però junts formen un model interrelacionat de conceptes i assumpcions que donen una pàtina de realitat a les nacions i al poble.

Hi inclouen les fronteres, la indivisibilitat, la sobirania, la legitimitat concedida per la conformitat amb els interessos de la gent, la mobilització popular i la participació, la pertinença individual directa, la cultura comuna, la història ancestral, els descendents comuns i la territorialitat.

(4-5)

El discurs del nacionalisme ajuda a determinar la forma en la qual es conceben les nacions. Per exemple, segons Anderson (1991), es conceben delimitades, sobiranes i horitzontalment uniformes malgrat les desigualtats actuals i l'explotació que pugui prevaler en cadascuna. Els conceptes del fet nacional seran qüestionats a bastament en la base dels estudis culturals. En tant que teoria o aproximació crítica, segons Ashcroft i altres (1995), els estudis culturals són un compromís i una resposta als discursos del colonialisme, a les estructures de poder i a les jerarquies socials. La teoria del postcolonialisme repta les grans narratives o qualsevol definició diàfana com ara nació, fet nacional, nacionalitat i la resta. Els estudis culturals s'apliquen a la descripció de les anàlisis dels discursos colonials per determinar les situacions i les experiències dels grups minoritaris, ja sigui al primer o al tercer món. La teoria també qüestiona les construccions del coneixement d'Occident i demana a crits un replantejament dels termes sobre els quals s'ha construït aquest coneixement occidental. La nació i el nacionalisme són problemàtics després dels processos d'independència malgrat que el nacionalisme va jugar un paper crític durant la descolonització.

1. Objectius de l'estudi

Els objectius d'aquest estudi són establir la relació del fet nacional/nació pel que respecta a la construcció de la nació; també, comprovar la conceptualització del fet nacional/nació en l'era de la globalització i situar la posició de la dona en la nació i justificar la seva importància en la construcció de la nació.

1.1 Cap a la construcció d'una nació. Una anàlisi de *Mayombe de Pepetela (1983)*

Angola és plena de recursos naturals; té rics jaciments petrolífers i fusta. Els abundosos dipòsits minerals van ser la raó principal de la lluita pel control militar, territorial, comercial i polític d'aquesta terra. Van De Waals (1993) revela que cap a finals del segle XIX, Angola va ser reconeguda en els cercles internacionals com a part

de l'imperi colonial de Portugal. Quan els regnes independents de l'interior van ser conquerits s'establiren els pagesos portuguesos. La manca de treball va constrènyer el desenvolupament econòmic, d'aquesta manera el treball forçat es va convertir en part fonamental de la política portuguesa. Com a component del paquet colonial, els portuguesos aplicaren una política d'assimilació que fou també usada pels francesos. L'assimilació, com a política de l'administració colonial, va fomentar la destrucció de les estructures socioeconòmiques i polítiques africanes, és a dir, instà a amagar tot el que semblés africà per substituir-ho amb les estructures de la metròpoli. El major objectiu de l'assimilació fou engendrar francesos negres o portuguesos negres. Tidy i Leeming (2005) afirmen que l'assimilació francesa anà molt lluny, fins el punt de considerar les seves colònies una extensió de França. En realitat, l'assimilació fou la reacció contra tot allò que encarnava l'africà. Tanmateix els portuguesos no estengueren els privilegis de l'assimilació a tothom, sinó que ho enfocaren només a l'elit, una colla petita d'intel·lectuals, els quals irònicament foren els que discerniren la hipocresia de la política portuguesa. Això va portar al desenvolupament de la consciència nacionalista que va culminar en la lluita armada contra les forces colonials. El Moviment Popular per a l'Alliberament d'Angola (MPLA), segons Van Der Waals, va posar l'èmfasi en què el colonialisme portuguès només podia ser derrotat per una lluita a mort, lliurada per un front unificat de forces antiimperialistes d'Angola. Això demanava que els angolesos es mobilitzessin i lluitessin en tots els fronts per tal d'afeblir l'imperialisme portuguès i així fer d'Angola un país independent.

A partir d'aquests breus antecedents, Pepetela (1983), un antic guerriller d'Angola, escriu sobre l'experiència durant la revolució armada quan lluita per alliberar la seva nació. Ell no vol que se'l llegeixi des d'un punt de vista racial. Va triar el seu nom de guerra per mostrar la seva identificació amb els objectius de la revolució anglesa. Les guerrilles són part del moviment per a l'alliberament del MPLA i l'enemic és la International Police for the Defense of the State (PIDE) de la colònia. Pepetela fou un estudiós que va creure en la ideologia marxista. Es posava del costat dels pagesos i els treballadors. Els amos colonials blancs havien monopolitzat els mitjans de producció i havien constret els nadius africans a peons que es guanyaven el salari. La relació entre aquestes dues classes fou de mena racial i d'explotació alhora.

La idea d'una nació ha permès a les societats postcoloniales d'inventar una imatge pròpia mitjançant la qual podrien actuar per alliberar-se de l'opressió imperialista. Wallerstein (Haralambos i Holborn: 2005) argüeix que els colonialistes porten la divisió d'Àfrica en estats sobirans. Aquests estats sovint contenen diversos grups de pobles, per exemple, a Mayombe hi ha diferents grups com ara els kikongo, els kimbandu, els fiote i els umbundu. El nacionalisme és per tant reconegut per la seva important dimensió psicològica per unir la gent. Calhoun (1997: 99) descriu la construcció social de les nacions i cita que les nacions existeixen només quan els seus membres s'entenen a ells mateixos

dins el marc discursiu de la identitat nacional. Són normalment forjades a partir de la lluita d'alguns membres de la nació en el procés que inicien perquè els altres reconeixin la seva nacionalitat. Per exemple, l'MPLA a Mayombe va reeixir a guanyar-se la gent majoritàriament. Es va anotar molts punts en termes de mobilització, conscienciació política, coratge i suport civil, la qual cosa és el deure del Comissari, Joao. Ens adonem que la força de la massa o del col·lectiu és més gran que la de les parts individuals. Prenem nota de la coordinació entre la guerrilla i els civils que informarien la guerrilla. "Fearless", en realitat, reconeix la classe obrera, i com un indicador de la seva victòria s'uneix a la batalla. En la creació d'una nació, la identitat nacional és molt important. A Mayombe això es realitza a través de la conscienciació de la massa pel Comissari.

A *Mayombe*, es descriu una barreja variada de gent que es considera una nació. Hi ha diferents grups ètnics, els kikongo, els kimbundu i els umbundu i és la ideologia nacionalista el que els serveix d'aglutinador emocional. Thierme (2003) veu el nacionalisme com una ideologia que referma l'autonomia de l'estat nació i que, generalment, és representada per moviments polítics que cerquen assolir la unitat nacional o, en el cas concret del colonialisme, la independència del domini colonial. Per a la majoria d'estats africans sota domini colonial, com el cas d'Angola, descrit a *Mayombe*, el nacionalisme es converteix en una eina per aconseguir la independència del domini imperialista extern.

Appaiah (1992) afirma que la identitat és un producte de la història i que tota identitat humana és construïda per la societat i és històrica. *Mayombe*, tanmateix, revela que compartir la mateixa història de colonialisme no és el mateix que compartir la mateixa identitat. En el text, resulta clar que no hi ha una sola identitat per al poble quan coneixem els lluitadors de la llibertat (l'MPLA). La novel·la descriu les tensions dins d'aquest moviment d'alliberament nacional que va incloure a persones de tots els grups ètnics d'Angola, els kikongo al nord, els kimbundu al centre, els umbundu al sud i alguns altres ja desarrelats de les seves tribus. Allò que vagament uneix aquests lluitadors per la llibertat a Mayombe és la ideologia nacionalista, la necessitat de llibertat per l'alliberament d'Angola.

Des del principi, les diferències que caracteritzen els lluitadors per la llibertat amenacen la lluita per la independència d'Angola. És una lluita sacsejada per la sospita de l'altre i l'odi. El Cap d'Operacions, juntament amb New World, Ekuikui i Miracle sospiten que Struggle és un venut. Tampoc no se'n refien del Comandant, Fearless, ja que és kikongo i ells són kimbundu. El comandament mateix està dividit entre el tribalisme i l'ambició. Així, en aquesta lluita nacional, segons Basil Davidson (1992), en l'afany per transformar els territoris colonials, la riquesa de les cultures ètniques és percebuda alhora com una distracció i com difícil d'absorbir, d'aquí que la recaiguda en la mentalitat colonial seria una mena de tribalisme. El tribalisme és retratat com una ideologia perillosa, però realista, que amenaça l'èxit de la consciència nacionalista. Per exemple, el Comandant va demanar voluntaris per cercar Muatianvua

quan no va aparèixer després de la retirada, no s'hi va presentar cap perquè no pertanyia a cap tribu.

El nacionalisme es torna problemàtic en tant que construcció artificial. Això és representat per Theory, un mulat que és una personificació de la hibridació. La seva veu a *Mayombe* s'enfronta a l'essencialisme i, per tant, l'estat nació esdevé una construcció política que ignora la diversitat ètnica de l'Àfrica. No hi ha una identitat homogènia a l'Àfrica. La qüestió que sorgeix és «poden aquestes veus en conflicte arribar a ser harmonitzades?» Tarmer (2000) afirma que la nació es sosté així a través de mesures reactives i proactives. Les ideologies nacionalistes poden servir com a «pegament emocional», quan no hi ha amenaça de l'exterior o quan l'amenaça no sembla imminent, mitjançant exercicis de solidaritat freqüents, els quals van ser acceptats pels membres d'una nació com naturals.

L'altre problema destacat a *Mayombe*, pel que fa a la creació d'una nació i del nacionalisme, és la diversitat de missions. Els guerrillers solen embarcar-se en aventures personals en nom de la nació. La ideologia nacionalista proclama que tots els guerrillers lluiten per l'alliberament, un tendeix a preguntar-se «quin alliberament?». Cadascú té els seus interessos personals. Per exemple, el Cap d'Operacions lluita a Cabinda perquè en el seu territori tenia pocs enemics. La missió de Theory és que l'acceptin en un món on el mestissatge no és ben vist i la missió dels guerrillers és establir la pau, la independència i l'equitat social a Angola. Van dissenyar, consegüentment, mitjans i mètodes per assolir la seva fita, entre els quals, la lluita armada.

Mayombe també aconsella implícitament sobre la idea de pertinença, especialment sobre la construcció de la nació. Els teòrics clàssics del nacionalisme atorguen un bri de vida a la nació com a entitat culturalment homogènia formada, segons Smith (1998), al voltant d'un nucli ètnic. Això és sotmès a crítiques creixents per part dels teòrics socials, els quals posen l'accent en la dificultat eterna a la qual es veu abocat el concepte de la nació, especialment sobre qui hi pertany. Theory introdueix aquesta dimensió. La seva implicació en la lluita no es produeix pel desenvolupament de la seva consciència; sinó que és producte de forces externes. En primer lloc, ell es defineix a sí mateix a partir de la seva procedència per legitimar la seva causa. Es reconeix de color i, com a tal, pateix una crisi d'identitat, no sap ni a on pertany, així que diu: «Porto amb mi quelcom irreconciliable i això és la meua força» (Pepetela, 1983: 1). La seva missió és cercar l'acceptació en un món on el mestissatge no és reconegut. El seu mètode és unir-se a la guerrilla. Theory desafia el mite del racisme, especialment pel que fa a la construcció de la nació. Aquest element destrueix la igualtat essencial de la gent i, lluitant a la vora dels negres, Theory prova que el color no és important, desmitifica la raça per provar que allò que ha de ser considerat com a paràmetre de la identitat nacional no és la raça, la identitat ha de ser igual a la consciència compartida. S'identifica amb Gabela, el lloc d'on prové, el qual li aporta la certificació material al cent

per cent que és un ciutadà d'Angola.

El problema és que no tots els guerrillers s'emmirallen en aquesta consciència compartida. Ell, per tant, està preparat per suportar el dolor físic i espiritual i, fins i tot, la mort, en la lluita per Angola i els seus habitants, d'aquí la renúncia a tornar a la base per recuperar-se de la lesió al genoll. Ha pres la decisió d'abandonar la seva família per demostrar la seva identitat. Theory, conseqüentment, desmitifica el concepte de la raça en la nació. La principal idea és que, si bé és ideal viure en societat, cal recordar que els éssers humans són complexos, fins i tot com a individus.

L'aspecte de considerar una nació com homogènia porta connotacions d'igualtat i això dissimula diferències importants entre la gent, com es reflecteix a la novel·la. L'argument de Pepetela és que hi ha necessitat de transcendir les fronteres ètniques de la natura homogènia de la definició de nació des d'un punt de vista occidental. Alhora, *Mayombe* accentua la idea d'una nació com a essència de la lluita contra el colonialisme. La idea de nació ha estat adoptada com a focus de resistència al colonialisme per la majoria dels pobles de l'Àfrica. La gent fou menada a ser una, mentre lluitaven per l'alliberament, però fins i tot mentre lluitaren, les diferències van continuar aflorant.

La imatge de la nació descrita, finalment, demostra el valor del sincretisme del col·lectiu, provocat per la mort de Fearless. Va ser enterrat amb Struggle en la mateixa fosa, cosa que reflecteix que un comandant i un soldat són una mateixa cosa en una revolució. La mort de Fearless condueix al desenvolupament de la consciència nacionalista, la qual travessa les barreres del tribalisme i de l'individualisme estret que finalment resulta en la formació de la nació, on els individus participen com un col·lectiu.

Miller (Day i Thompson, 1995: 6) considera que les nacions han de ser creades i sostingudes per processos actius de pensament i d'intercanvi entre un gruix rellevant de gent. D'aquí que una nació és una forma de comunitat, els valors i la identitat de la qual són objecte d'una reflexió i una negociació contínua. Aquestes pràctiques (el nacionalisme) són dissenyades per operar, per reunir grans quantitats de gent al voltant d'un nou tipus de consciència i identitat col·lectiva. El discurs del nacionalisme, en conclusió, ajuda a determinar la forma en la qual les nacions són concebudes. És en aquest sentit que Brubaker (Day i Thompson, 2004: 11) suggereix de començar a pensar menys en termes de com les nacions es desenvolupen i, per contra, concentrar-se en les diferents vies en les quals la nació participa, com a categoria institucionalitzada i, més generalment, utilitzada com a marc cognitiu.

1.2 La panacea per als reptes polítics de l'Àfrica: *De-fal·litzar la nació a Anthills of the Savannah* d'Achebe.

La descripció de Pepetela mostra el nacionalisme com una preocupació exclusivament masculina, mentre que les vides de les dones estan centrades en altres coses. La lluita del moviment per l'alliberament a *Mayombe* és plena d'homes mentre que les dones juguen un paper menor, amb rols com l'ensenyament. El fet nacional, en aquest cas, sembla que aconsegueix una prerrogativa masculina quan s'associa a termes com l'alliberament, el colonialisme i el nacionalisme que són de caire masculí, ja que estan associats amb la violència, la penetració, la invasió, i és la guerrilla masculina aquella que es concep per protegir la nació (femenina). *Anthills of the Savannah* d'Achebe de-fal·lita la nació i reflecteix l'abast d'això que es manifesta a l'Àfrica postcolonial. Achebe reflecteix com aquests aspectes masculins promouen la corrupció, l'egoisme i la cobdícia, la qual cosa dóna origen a problemes de mal governar, la negació de drets, així com a violents cops militars. Achebe, per tant, menysté aquest concepte de nació a *Anthills of the Savannah*.

La novel·la està ambientada en un estat fictici de l'Àfrica Occidental anomenat Kangan, el qual és governat per un president dictatorial amb passat militar. Dirigeix el país amb mà dura amb 'un govern corrupte i sense parlament. Les postures masculines de l'Àfrica postcolonial van ser, en gran mesura, una imitació de la dels seus amos colonials, Sam governa amb mà de ferro i des del seu gabinet trepitja tothom, però irònicament, quan tracta amb una periodista blanca és suau i melós.

Els moviments nacionalistes no tenen en compte, normalment, la situació de les dones com a punt de partida. Per contra, el nacionalisme sovint suprimeix les preocupacions de les dones o les deixa de banda fins que les qüestions més importants del destí de la nació són resoltes. D'aquí que Enlore (Molande, 2004: 44) conclou que el nacionalisme acostuma a néixer de «la memòria, la humiliació i l'esperança masculinitzades». Achebe, per tant, està desafiant la nació masculina, la qual fracassa, ja que sempre està relacionada amb cops d'estat i agitació política.

Beatrice a *Anthills of the Savannah*, conseqüentment desafia el masclisme quan diu que «tota dona que vol un home per completar-la és una part més del masclisme de merda que jo havia rebutjat completament abans de saber que existia res semblant al moviment d'Alliberament de la Dona» (Achebe, 1987: 88).

Ikem també qüestiona l'opressió de la dona. Intenta oferir informació fundada contra l'opressió de la dona i ataca les idees masclistes que diuen que la dona és inferior. Ell reconeix les dones, en especial en allò que fa referència a la construcció nacional. Beatrice, una dona, emergeix com a símbol de desenvolupament des de la infantesa. També és un símbol d'esperança pel que fa a la situació política a Kangan, per això quan adopta el nom en la seva llengua la imatge sembla vàlida per

a l'emancipació de la dona en la societat. Amaechina, la filla d'Elewa es converteix en un símbol d'esperança en el progrés de la situació política a Kangan i per les dones representa l'esperança per a l'estatus quo polític regnant en el govern de Kangan.

Anthills of the Savannah d'Achebe, en definitiva, revaloritza les dones. Beatrice viu el món postcolonial de Kangan com a secretària adjunta al Ministeri d'Hisenda i és l'única persona de l'equip amb una llicenciatura en anglès. Per consegüent, representa una petita minoria de dones en un sistema asimètric en el qual els homes africans van rebre una bona educació, mentre que, com a mitjans de segle XIX, les dones africanes van rebre només classes de cosmètica en centres de ciència de la llar. Després d'haver superat aquestes barreres i el predomini del concepte de la dona subjecta a la vida domèstica del patriarcat europeu, Beatrice es guanya el respecte dels seus companys masculins i s'uneix a l'elit de revolucionaris que combaten l'opressió infligida per la dictadura militar.

La visió de la dona d'Achebe també es reflecteix a través dels noms Nwanyibuife («Una dona és quelcom també») i Amaechina («No tanquis mai el camí»). La mirada d'Achebe sobre les dones és que són igual de fonamentals que els homes per la nació; per tant, se les ha de considerar com a part interessada i participants responsables en el camí de redimir-se a si mateix. Achebe advoca per la inclusió de les dones en la nació, fins que no se'ls atorgui el lloc que els correspon, el camí cap a l'autoredempció i la recuperació no es podrà tancar.

Anthills of the Savannah mostra que les dones seran les precursoras en el viatge cap a la recuperació, però amb els joves, els treballadors, els camperols com a lloctinents de confiança. Els militars també, però a un nivell inferior. Tota aquesta gent representa grups socials diversos que mostren la visió social d'inclusió populista d'Achebe, que és la inclusió de totes les classes socials en els assumptes d'estat amb la dona a l'avantguarda del camí cap a la llibertat. Beatrice trenca amb la masculinitat posterior a la independència que no està influenciada per l'actitud femenina. La narrativa femenina representada per Beatrice arriba com a contra narrativa, s'aixeca davant de Sam, el President i defuig de ser usada i dominada. També es presenta com una de les forces que pot aixecar-se contra el govern. Els principis feministes, doncs, venen a reparar el dany fet pel fracàs d'aquesta nació ultra masculina. L'ordre és restablert per les dones; d'aquí que el feminisme sigui important en la construcció de la nació. Achebe, per tant, suggereix que la nació masculina no és la ideal.

Morokvasic (Day i Thompson, 2004) reconeix que sovint les dones representen la nació, i que són les portadores del seu honor i del seu amor. En el discurs nacionalista, la dona, o és la mare de la nació, o un objecte sexual. O bé una protectora i una regeneradora del col·lectiu, o bé una possessió del col·lectiu. Aquestes imatges simbòliques han estat utilitzades pels mitjans de comunicació per preparar la nació per combatre l'enemic. La nació, doncs, està marcada en la seva essència

pel gènere, i la masculinitat n'és el seu fonament. L'èmfasi es posa sobre el rol reproductiu de les dones en la formació de la nació i de la seva consciència. Per altra banda, això és una contribució biològica; les dones són les mares de la nació que produeix la següent generació. Les arquitectures del fet nacional, habitualment, impliquen nocions específiques tant de masculinitat com de feminitat. En aquest cas el gènere es assimilat amb el sentit mateix de nació, amb allò que ha d'ésser nacional, en com els membres d'una nació s'han de comportar. Es percep que els sentiments d'Achebe discrepen i entren en conflicte a través de Beatrice quan obre els ulls d'Ikem per dir-li que la seva política i el seu coneixement «... no tenen un paper clar per a les dones en el seu ideari polític i no sembla capaç d'entendre-ho» (Achebe, 1987: 91). Això també és subratllat amb els personatges femenins de Ngugi, Wanja, a *Petals of Blood* (1997) i Wariinga a *Devil of the Cross* (1982), les quals juguen un paper actiu en les històries de les seves nacions, tot resistint a ser empeses o temptades cap a l'acceptació de rols subordinants, degradants o decoratius.

Proveïdes de l'educació, la resistència i la voluntat de sobreviure, les dones no veuen límits en les seves capacitats i Achebe expressa la necessitat urgent que se sentin fortes veus femenines a les societats africanes, realment creu que «com el món rebenta al voltant de les orelles de l'home, la dona en la seva superioritat, en tindrà cura i recollirà tots els fragments» (Achebe: 89).

1.3 La globalització, una amenaça a la nació/fet nacional: Una interrogació de *Petals of Blood* de Ngugi i de *A Man of the People* d'Achebe

Els dos novel·listes, Achebe i Ngugi, qüestionen la nació i reconeixen que totes les certes sobre ella s'haurien de posar en quarantena. Les sensibilitats globals de tots els testimonis principals romanen silencis i submergits en la necessitat del novel·lista per imaginar la nació com un espai integrat geogràficament i cultural. Els dos autors enfronten la globalització com una amenaça a la integritat de la nació d'ençà que el nacionalisme situa una nació al centre de les seves preocupacions i tracta de promoure l'autonomia nacional, la unitat nacional i la identitat nacional (Smith, 2001). Emenyonu (2006) sosté que la nació existeix encara en la consciència com unes memòries emmagatzemades que podrien donar forma a les respostes de la gent cap al nou espai.

La globalització fa les fronteres polítiques progressivament irrellevants, ja que supera els obstacles, tant els mentals com els físics. La noció de la comprensió spatiotemporal de Harvey (1989) ha esdevingut fonamental per donar sentit a la globalització. Per a Harvey, el món es contreu com a conseqüència de les innovacions tecnològiques que permeten la gent i les mercaderies viatjar molt més ràpid que mai, i per la reducció de les distàncies ja que són un obstacle per a la comunicació. Aquests avenços tecnològics faciliten l'augment de la interconnexió que constitueix un component essencial de les

discussions de la globalització. Per a alguns, l'era dels estats nació ja està passant. Held (Day i Thompson, 1994) argumenta que encara que els governs nacionals continuen sent actors importants, ja no són la principal forma de govern o autoritat. Per exemple, una àmplia gamma d'actors internacionals juguen ara papers importants en la política global, incloses les corporacions multinacionals, els moviments socials globals i els organismes internacionals, com l'Organització Mundial del Comerç i les Nacions Unides. Tanmateix, Holton (1998) manté que el recurs del sentiment nacional i la idea de l'estat nació són lluny de disminuir pel que fa a la solidesa i la persistència de la identitat nacional i dels sentiments centrats en la nació. En fer-ho així, mostra com la globalització i el nacionalisme, sovint entesos com una oposició mútua, no ho són pas. D'aquesta manera, els membres de la diàspora poden percebre's com a pertanyents a una comunitat global que manté els vincles amb els seus països d'origen, mentre que també tenen la ciutadania de la seva comunitat d'adopció. D'altra banda, Vhutza i Ngoshi (2008) sostenen que el nacionalisme continuarà existint mentre ho faci l'home i s'hi associï per lluitar contra les injustícies de la societat. Això té el suport de Smith (1998), qui també sosté que la pèrdua de la sobirania no implica necessàriament la desaparició del nacionalisme. Encara que això es veu amenaçat per la globalització la gent segueix identificant-se a escala nacional, per exemple celebrant les diades nacionals, com el Dia de la Independència de Zimbabue. Hi ha també sòlides raons polítiques per què l'estat nació segueix sent un actor clau en l'establiment de les condicions econòmiques, polítiques i socials necessàries per al creixement econòmic i per atraure el capital estranger. Tanmateix, la crida al sentiment nacional és lluny de disminuir a causa de la robustesa i la persistència dels sentiments d'identitat nacional i d'atenció a la nació.

La vella Ilmorog a *Petals of Blood* és destruïda pel «progrés». Ngugi situa els quatre personatges, Munira, Abdullah, Wanja i Karega, a la remota Ilmorog, ara habitada tan sols per aquells que són massa vells, els joves i els dèbils. Uns quants dels més ancians veïns d'Ilmorog, com ara l'àvia de Wanja, Nyakinyua, ofereixen records romanents de les passades glòries del poble. Ella es plany de la vella Ilmorog mentre que Mzigo, Chui i Kimeria s'hi refereixen com havent

construït Ilmorog a partir d'un diminut poblet del segle dinou, amb reminiscències dels dies de Krapf i Rebman, cap a una ciutat moderna i industrial, de la qual, fins i tot les generacions nascudes després de Gagarin i Armstrong estaran orgulloses de visitar... (Ngugi: 5)

Quan una sequera persistent amenaça la supervivència dels habitants del poble, Karega suggereix que una delegació viatgi fins a Nairobi per demanar ajuda als membres del Parlament. Ngugi utilitza la recepció de la delegació a Nairobi per revelar la hipocresia de diferents institucions properes a les elits a la Kenya postcolonial. Després del viatge clau de la delegació del poble cap a la capital, *Petals of Blood* narra la destrucció que va portar el progrés al vell poblet. L'aldea comença

a sentir, ràpidament, la creixent intrusió de la ciutat, una església, una comissaria, el banc econòmic d'Àfrica i, finalment, la carretera Transafricana. La nova Ilmorog esdevé una ciutat millor, arrodonida amb tots els vicis urbans, encapçalada pels més menyspreables explotadors, com ara Kimeria, Mzingo i Chui. *Petals of Blood* és escrit quan les forces colonials han estat vençudes a Kenya.

Chui traeix la seva gent sobtadament; no vol aprendre res que tingui a veure amb l'Àfrica, com la història africana o la seva literatura. Però per a res, hi havia d'haver un centre, per estudiar experiències tan diferents que no existeix homogeneïtat pel que fa a la cultura, especialment. Ngugi, per consegüent, ataca l'universalisme i vol que els elements singulars de l'Àfrica siguin reconeguts i que no es perdin entre els núvols de la globalització i l'universalisme. Ngugi es fa fort dient que hi ha una experiència negra i que els negres han de tenir el control dels seus assumptes. La política, els negocis i l'educació són els grans factors que escanyen Ilmorog perquè estan imbuïts d'una gran càrrega ideològica, la qual escapa, en principi, a la majoria dels personatges.

Quan Wanja es permet de sentir-se atreta pels valors occidentals, es converteix en prostituta només per adquirir bellesa, dignitat i salut per, al final, tornar a ser una camperola. Nyakunyua és el banc de la memòria de la gent, la dipositària de la història de la seva gent i la seva memòria va enrere fins als temps de la primera resistència contra el colonialisme. Ella és el vincle amb l'orador del passat, així que és el nexa d'unió amb les noves generacions. El vell informa al jove, ja que són el banc de memòria de la història, de manera que, fins i tot, enmig de la globalització són capaços d'enfrontar-s'hi i desafiar-la perquè romanen connectats al seu passat. Fins i tot ensenya a la gent d'Ilmorog com preparar Theng'eta, una beguda espirituosa de la cultura, de manera que la gent romanguí connectada amb el passat, i junts preparin una experiència col·lectiva. L'aspecte de la història es converteix en un banc de memòria del poble, i la gent extreu lliçons que els proveeixen d'un vincle i un pòsit amb el qual poden seguir endavant cap al futur. Així, tenim a *Petals of Blood* unes veus comunes que es reuneixen per narrar les seves experiències a través de diferents veus com Wanja, Munira i Karega.

La burgesia representa les forces reaccionàries que neixen per acabar amb les iniciatives del poble; per exemple, el parlamentari Nderi converteix el Theng'eta en un beuratge comercial, obtenint l'única llicència per produir-lo. La carretera transnacional també travessa Ilmorog, la qual cosa obre un camí per a l'explotació. Fanon (1963) analitza la manca de preparació de les classes educades, la falta de vincles pràctics entre aquestes i les masses. Per exemple, el parlamentari Nderi no té una relació habitual amb els seus electors. Es diu que la classe mitjana nacional està en una situació difícil, ja que intenten de substituir a la burgesia de la mare pàtria. En lloc de centrar-se en la producció i el desenvolupament de la seva circumscripció, només pensen a enriquir-se. El cap Nanga i Nderi no tenen contacte

mai amb la seva gent, però són molt populars perquè són rics, tenen cases grans, cotxes cars i un luxós estil de vida. La seva psicologia és la de l'home de negocis. El parlamentari Nanga, per exemple, vol que el camí que travessa el poble sigui asfaltat perquè hi havia adquirit deu busos. Per tant, la burgesia es converteix en l'eina del capitalisme i deixa de ser profitosa per la seva nació.

La globalització explota, denigra i humilia l'Àfrica de la mateixa manera que ho van fer l'esclavisme o el colonialisme, això és reflectit per Ngugi a *Petals of Blood*, on veiem un camí, que una vegada havia estat línia de ferrocarril entre Ilmorog i Runaini, per transportar fusta, carbó vegetal i escorça d'acàcia des dels boscs d'Ilmorog, fins que es van exhaurir els recursos i aleshores les dues vies van ser retirades i va tornar a ser un camí de terra. Les companyies estrangeres, per tant, exhaureixen els recursos i se'n van quan no li troben més usos, cosa que humilia i denigra l'Àfrica.

Les companyies internacionals s'han convertit en poderoses organitzacions que tracten de controlar l'economia global mentre que els estats nació se senten obligats a oferir un entorn competitiu per atreure les inversions. A *A Man of the People*, el govern havia ajudat a la promoció de la indústria local i el Ministre de Comerç Exterior va anunciar un increment del vint per cent dels drets d'importació en determinats tipus de productes tèxtils, però l'empresa British Amalgamated va prendre mesures per introduir-hi tres carregaments de productes tèxtils (Achebe, 1966: 99). Així, la globalització ha utilitzat una arma principal per incorporar el Tercer Món al món global a través de polítiques neoliberals.

McLuhan (1960) sosté que el mercat mundial s'expandeix per tal d'excloure els localismes i els nacionalismes i que la consciència de la gent s'ha globalitzat. A *A Man of the People* l'elit vesteix robes cares fabricades amb llana europea, amb etiquetes que diuen «100% fabricat amb llana d'Anglaterra» (Achebe: 1966: 64). Els joves vestien «sabates italianes i pantalons ajustats i les noies es pintaven els llavis i s'allisaven els cabells amb la planxa» (Achebe: 94). També apareix el consum de menjars globals com la Coca-Cola i les hamburgueses. L'experiència de la dominació colonial mostra que l'esforç per perpetuar l'explotació, provoca i desenvolupa també l'alienació cultural d'una part de la població, bé per l'assimilació dels indígenes o bé per la creació d'una escletxa social entre l'elit indígena i les masses populars. Com a resultat d'aquestes divisions dins la societat hi ha una part considerable de la població, especialment, els que assimilen la moral dels colonitzadors i es consideren superiors als seus compatriotes i menyspreen els seus valors culturals. Això es consolida a partir de l'increment dels privilegis socials del grup alienat. El diputat Nderi a *A Man of the People* gaudeix d'aquests privilegis. Les residències dels ministres són molt amples, amb set habitacions i set banys. Els seus fills van a una escola estrangera i gairebé no parlen la seva llengua africana pròpia. Nderi representa la corrupció i la gasiveria política, econòmica i social de l'elit a Kenya

que, després de la lluita per la llibertat de la dominació britànica, no ha tornat la riquesa del territori a la seva gent sinó que, a més, incideix en la injustícia social i la desigualtat econòmica; característiques de l'agressió colonial.

La globalització pot ser també acusada de prometre negocis d'ampolles buides. Ruigrok i van Tulder (1995) argumenten que molts governs i institucions financeres internacionals, com ara el Banc Mundial i l'FMI, així com companyies multinacionals proclamen que la globalització, en última instància, millorarà la vida de la gent de tot el planeta. Argumenten que la globalització és el millor que li podria passar a un país en vies de desenvolupament i que l'obertura del comerç i dels mercats, com a part de la globalització, portarà la prosperitat a tot arreu. Promet un demà millor i harmonia entre la gent del món, els quals seran beneficiats per una major eficiència econòmica i un món revaloritzat a llarg termini. Aquests supòsits entren en contradicció evident a *Petals of Blood* on, amb el pretext del desenvolupament, els camperols havien estat empesos a demanar préstecs per barrar les seves terres i comprar fertilitzants importats. Tanmateix, la majoria no va poder pagar els seus préstecs amb la conseqüència de perdre els seus terrenys, que després van ser venuts, deixant els pagesos sense terra i, per tant, no se'n beneficien ni tan sols milloren, en el context de la globalització.

Els efectes de la globalització, especialment entre l'elit, els trobem emfatitzats quan Odili diu que:

un home que tot just acaba d'arribar de la pluja i eixuga el seu cos i es vesteix amb roba eixuta és més reticent a sortir de nou, que un altre que ha estat a recer tota l'estona. El problema amb la nostra nova nació, com jo ho veia aleshores... fou que cap de nosaltres havia estat a recer, el temps suficient per ser capaç de cridar a l'ordre. Tots havíem estat junts sota la pluja fins ahir (Ngugi: 37).

Continua parlant de com un grapat de la seva gent es van tornar elegants i afortunats, i de com ells es van obrir pas i es van apoderar del refugi que els seus antics governants havien deixat. La metàfora anterior és molt poderosa i la clau és que una persona que passa de no tenir res, com Nanga, a tenir-ho tot passa ser més reticent a tornar a no tenir res, comparat amb algú que ho ha tingut tot sempre; això el fa, per tant, més cobdiciós a l'hora de guanyar poder i el fa posar-se més a la defensiva a l'hora de renunciar-hi. Odili emfatitza que la nova nació mai no va estar a recer, sinó sota la pluja, i que necessiten, desesperadament, comprovar què passa amb un petit refugi. Aquest refugi fou una manifestació de la globalització, la qual cosa afavoreix només uns quants a beneficiar-se de la mà de la majoria.

2. Conclusió

Aquest article proposa l'opinió que el terme nació és infestat de deficiències greus que es deriven de la mateixa definició. A *Mayombe*, s'insisteix que la imatgeria comuna pot unir la gent i s'ha demostrat que el nacionalisme ha jugat un rol important en péixer el sentiment nacional. L'estudi revela que el fet nacional és amenaçat i soscavat a mida que el món es converteix en una aldea global que treu rellevància a les fronteres polítiques. La sobirania és amenaçada, ja que els governs nacionals es tornen insignificants perquè ja no són la principal forma d'autoritat. Aquest document també sosté que el discurs de la nació i el fet nacional que pretén comprometre tothom dins la nació de la mateixa manera i amb el mateix grau d'intensitat no reflecteix plenament el concepte d'equitat, ja que les variacions i les diferències s'observen amb el paràmetre del gènere, car les nacions estan marcades pel concepte de gènere.

Bibliografia

- ACHEBE, C. (1966) *A Man of the People*. Harare, Baobab books.
- ACHEBE, C. (1987) *Anthills of the Savannah*. Johannesburg, Heinemann Educational Publishers.
- ANDERSON, B. (1991) *Imagined Communities: Reflections on the Original Spread of Nationalism*. London - New York, Verso.
- ASHCROFT, B., GRIFFITHS, G., TIFFIN H. (ed) (1995) *The Post Colonial Studies Reader*. London, Routledge.
- DAVIDSON, B. (1992) *The Blackman's Burden. Africa and the Curse of the Nation State*, London, James Currey.
- DAY, G. and THOMPSON, A. (2004) *Theorizing Nationalism*. New York, Pulgrave Macmillan.
- EMENYONU, E. (ed.) (2006) *New Directions in African Literature*. Oxford, James Currey Ltd.
- FANON, F. (1963) *The Wretched of the Earth*. London, Penguin Books.
- GELLNER, E. (1993) *Nations and Nationalism*, Ithaca, Cornell University Press.
- HOLTON R. (1998) "Globalization and the Nation State" in *International Journal of Comparative Sociology*, 33 (1-2), 81-100.
- MOLANDE, B. (2004) "Politics of Rewriting: What Did Achebe Really Do?" in *Journal of Humanities* No.18, 38-54.
- MC LUHAN, M. (1994) *Understanding the Media: The Extensions of Man*, London, Routledge.
- NGUGI Wa Thiong'o (1997) *Petals of Blood*. Johannesburg, Heinemann Publishers.
- PEPETELA (1983) *Mayombe*, Harare, Zimbabwe Publishing House.
- SMITH, A.D. (1998) *Nationalism and Modernism*. London, Routledge.
- THIERME J. (2003) *Postcolonial Studies*. New York, Oxford University Press.
- VAN DE WAALS, W.S (1993) *Portugal's War in Angola 1961-1974*. Rivona, Ashanti Publishing
- VHUTUZA E and Ngoshi, H (2008) "Nationalism or Supranationalism in the 21st Century?" in *African Integration Review* Vol. 2, No.1 January 2008, African Union Commission.